YOSHLAR ONGIDA HARBIY XIZMATGA MAS'ULIYATLI MUNOSABATNI SHAKLLANTIRISHNING TARBIYAVIY AHAMIYATI

Mustafoyev Nodirjon Mustafoyevich
Osiyo xalqaro universiteti magistri
https://doi.org/10.5281/zenodo.24215427

Annotatsiya. Mazkur tezisda yoshlar ongida harbiy xizmatga nisbatan mas'uliyatli munosabatni tarkib toptirishning tarbiyaviy mohiyati, uning ijtimoiy-pedagogik asoslari hamda amaliy yo'nalishlari tahlil etiladi. Muallif harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini shaxs kamolotining ajralmas qismi sifatida talqin qilib, oila, ta'lim muassasasi, mahalla va jamoat tashkilotlari hamkorligining samarali shakllarini ko'rsatib beradi. Shuningdek, zamonaviy axborot muhitida yoshlarning harbiy xizmatga qarashlariga ta'sir etuvchi omillar yoritilib, ularni ijobiy yo'nalishga burish bo'yicha taklif va tavsiyalar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: harbiy xizmat, mas'uliyat, vatanparvarlik, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi, yoshlar, burch, ma'naviyat, fuqarolik pozitsiyasi, mudofaa salohiyati.

Kirish

Har qanday davlatning barqaror taraqqiyoti, avvalo, uning tinchligi va xavfsizligi qanchalik ishonchli himoyalanganligiga bog'liq. Bugungi kunda dunyoda kechayotgan geosiyosiy o'zgarishlar, mintaqaviy mojarolar, axborot xurujlari va gibrid tahdidlar har bir jamiyat oldiga o'z himoyachilarini ruhan va jismonan tayyorlash vazifasini yanada keskin qo'ymoqda. Shu nuqtai nazardan qaraganda, harbiy xizmat faqatgina qurolli kuchlar safida ma'lum muddat bo'lish emas, balki fuqaroning Vatan oldidagi muqaddas burchini anglashi, uni ixtiyoriy va ongli ravishda bajarishga tayyorligidir.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida Vatanni himoya qilish har bir fuqaroning burchi ekanligi qat'iy belgilab qo'yilgan. Biroq qonunda mustahkamlangan majburiyat yoshlar qalbida ichki ehtiyojga aylanmas ekan, uning ijtimoiy samarasi to'liq namoyon bo'lmaydi. Aynan shu sababli yosh avlod ongida harbiy xizmatga nisbatan mas'uliyatli, ongli va ijobiy munosabatni tarbiyalash pedagogika, psixologiya va ijtimoiy fanlarning dolzarb muammolaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Yurtimizda so'nggi yillarda yoshlarga oid davlat siyosatini takomillashtirish, Qurolli Kuchlar nufuzini oshirish va harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini tizimli yo'lga qo'yish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu islohotlarning pirovard maqsadi – jismonan baquvvat, ma'naviy yetuk, Vatan taqdiriga befarq bo'lmagan, uning himoyasiga har doim shay turadigan avlodni voyaga yetkazishdir. Tezisning maqsadi ana shu jarayonning tarbiyaviy ahamiyatini ilmiy asosda ochib berish va uni samarali tashkil etish yo'llarini belgilashdan iborat.

Asosiy qism

1. Harbiy xizmatga mas'uliyatli munosabatning mazmun-mohiyati

"Mas'uliyat" tushunchasi shaxsning o'z xatti-harakatlari, qarorlari va ularning oqibatlari uchun javob berishga tayyorligini ifodalaydi. Harbiy xizmat kontekstida bu tushuncha yanada keng ma'no kasb etadi: u shaxsning nafaqat o'zi, balki safdoshlari, xalqi va davlati taqdiri uchun javobgarlikni his qilishini anglatadi. Demak, harbiy xizmatga mas'uliyatli munosabat – bu harbiy burchni chuqur anglash, intizomga ongli bo'ysunish, qasamyodga sodiqlik va Vatan manfaatlarini shaxsiy manfaatlardan ustun qo'yishga tayyorlikning yaxlit tizimidir.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Ushbu munosabat tarkibida bir nechta o‘zaro bog‘liq komponentlarni ajratib ko‘rsatish mumkin. Kognitiv komponent yoshlarning harbiy xizmat, mudofaa tizimi, Qurolli Kuchlar tarixi va vazifalari haqidagi bilimlarini qamrab oladi. Emotsional-qadriyatli komponent Vatanga muhabbat, ajdodlar jasoratidan faxrlanish, harbiy kasbga hurmat kabi hissiy kechinmalarda namoyon bo‘ladi. Faoliyatli-irodaviy komponent esa jismoniy chiniqish, harbiy-amaliy ko‘nikmalarni egallash, qiyinchiliklarni yengishga tayyorlik va intizomlilikda o‘z ifodasini topadi. Uchala jihat uyg‘un rivojlangan taqdirdagina yoshlarda harbiy xizmatga nisbatan barqaror va ongli munosabat shakllanadi.

2. Tarbiyaviy ahamiyatning asosiy yo‘nalishlari

Birinchidan, harbiy xizmatga mas’uliyatli munosabatni tarbiyalash yoshlarda fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlaydi. Mamlakat xavfsizligi faqat harbiylarning emas, balki butun jamiyatning umumiy ishi ekanligini anglagan yigit-qiz ijtimoiy hayotda faol, tashabbuskor va qonunga hurmat bilan qaraydigan shaxs bo‘lib yetishadi. Bunday yoshlar o‘z yurtining kelajagini boshqalarning qo‘liga topshirib qo‘ymaydi, aksincha, uni qurish va himoya qilishda bevosita ishtirok etishga intiladi.

Ikkinchidan, bu jarayon axloqiy fazilatlarni tarbiyalashda muhim omil hisoblanadi. Harbiy muhit insondan halollik, sadoqat, do‘stlik, jamoaviylik, o‘zaro yordam va jasorat kabi sifatlarni talab qiladi. Yoshlik chog‘idan boshlab shu qadriyatlar asosida tarbiyalangan shaxs keyinchalik qaysi sohada mehnat qilmasin, ularni hayotiy tamoyil sifatida saqlab qoladi. Shu ma’noda harbiy xizmatga tayyorlov o‘ziga xos “hayot maktabi” vazifasini o‘taydi.

Uchinchidan, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi shaxsning irodaviy sifatlarini chiniqtiradi. Qat’iy kun tartibi, belgilangan talablarga rioya etish, mashaqqatli sharoitda ham maqsaddan chekinmaslik yoshlarda o‘z-o‘zini boshqarish, sabr-toqat va mas’uliyatni o‘z zimmasiga olish qobiliyatini rivojlantiradi. Bu xususiyatlar zamonaviy raqobatli jamiyatda muvaffaqiyatga erishishning ham muhim sharti ekanligini ta’kidlash lozim.

To‘rtinchidan, harbiy xizmatga ijobiy munosabat yoshlarni turli zararli g‘oyalar va mafkuraviy tahdidlardan himoya qiluvchi ma’naviy immunitet vazifasini bajaradi. O‘z Vatanining qadriga yetgan, uning himoyasini sharafli burch deb biladigan yigit ekstremistik, buzg‘unchi va loqaydlikni targ‘ib etuvchi qarashlarga oson berilmaydi. Natijada jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va milliy birlik mustahkamlanadi.

Beshinchidan, bu tarbiya millatlararo totuvlik va bag‘rikenglikni qaror toptirishga xizmat qiladi. Harbiy jamoada turli millat, til va madaniyat vakillari bir maqsad yo‘lida yelkama-yelka xizmat qiladi. Bunday muhitda yoshlar bir-birini tushunish, hurmat qilish va umumiy manfaat uchun birlashish tajribasini orttiradi.

3. Mas’uliyatli munosabatni shakllantirishga ta’sir etuvchi omillar

Yoshlar ongida harbiy xizmatga bo‘lgan munosabat ko‘plab ichki va tashqi omillar ta’sirida shakllanadi. Bular orasida oila muhiti alohida o‘rin tutadi. Ota-onalarning, ayniqsa, harbiy xizmatni o‘tagan oila a’zolarining shaxsiy namunasi, ularning bu haqdagi hikoyalari va baholari farzand qalbida dastlabki tasavvurlarni hosil qiladi. Agar oilada harbiy xizmatga hurmat bilan qaralsa, bola ham uni sharafli burch sifatida qabul qilishga moyil bo‘ladi.

Ta’lim muassasalarining roli ham beqiyosdir. Umumta’lim maktablarida chaqiruvga qadar boshlang‘ich tayyorgarlik darslari, akademik litsey va texnikumlarda harbiy-vatanparvarlik tadbirlari, oliy ta’lim muassasalarida esa harbiy ta’lim fakultetlari faoliyati yoshlarning nazariy bilim va amaliy ko‘nikmalarini boyitadi. Ammo bu jarayonning samaradorligi ko‘p jihatdan pedagogning kasbiy mahorati, darsni qiziqarli va hayotiy misollar asosida tashkil eta olishiga bog‘liq.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Bugungi kunda ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar ham yoshlar dunyoqarashiga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Bir tomondan, internet makonida harbiy xizmatni tanqidiy yoki noto'g'ri yoritadigan materiallar uchraydi; boshqa tomondan, Qurolli Kuchlar hayotini haqqoniy aks ettiruvchi videoroliklar, hujjatli filmlar va blogerlik loyihalari yoshlarda ijobiy qiziqish uyg'otadi. Shu sababli axborot muhitida sifatli, ishonchli va zamonaviy formatdagi kontent yaratish tarbiyaviy ishning ajralmas qismiga aylanishi zarur.

Bundan tashqari, mahalla institutining, nuroniylar va faxriylarning, "Yoshlar ittifoqi" kabi jamoat tashkilotlarining hamda harbiy qismlar bilan hamkorlikning ahamiyatini ham alohida qayd etish joiz. Mazkur sub'ektlarning o'zaro uyg'un faoliyati tarbiyaviy ta'sirning uzluksizligi va izchilligini ta'minlaydi.

4. Tarbiyaviy ishning samarali shakl va usullari

Amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, yoshlar ongiga harbiy xizmatga mas'uliyatli munosabatni singdirishda faqat og'zaki targ'ibot bilan cheklanib qolmaslik kerak. Eng yaxshi natijani yoshlarning bevosita ishtiroki va faolligini talab etadigan interfaol shakllar beradi. Jumladan, harbiy-sport o'yinlari (masalan, "Shunqorlar" musobaqalari), harbiy dala yig'inlari, harbiy qismlarga ekskursiyalar, "Ochiq eshiklar kuni" tadbirlari shular jumlasidandir.

Shuningdek, Vatan himoyachilari, jang faxriylari va ilg'or harbiy xizmatchilar bilan uchrashuvlar, "Vatanni sevmoq iymondandir" mavzusidagi davra suhbatlari, ilmiy-amaliy konferensiyalar, insho va ijodiy ishlar tanlovlari yoshlarning hissiy va intellektual dunyosiga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Tarixiy-o'lkashunoslik ishlari, jumladan, Ikkinchi jahon urushida qatnashgan hamyurtlar taqdirini o'rganish, "Xotira kitobi" loyihalarida ishtirok etish ajdodlarga ehtirom va tarixiy xotirani mustahkamlaydi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalardan, xususan, keys-stadi, muammoli vaziyatlar, rolli o'yinlar, loyiha usuli va virtual simulyatorlardan foydalanish ham dolzarb hisoblanadi. Masalan, yoshlarga "Agar sen qism komandiri bo'lsang, qanday qaror qabul qilarding?" kabi vaziyatli topshiriqlar berilganda, ular mas'uliyat hissini nazariy emas, balki amaliy tarzda his etadi. Bunday yondashuv tanqidiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va jamoada ishlash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

Milliy qadriyatlar va tarixiy merosga tayanish ham tarbiyaviy ishning muhim tamoyilidir. Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi, Shiroq, To'maris singari xalqimizning qahramon farzandlari hayoti va jasorati misolida yoshlarda Vatan himoyasi azaldan ajdodlarimiz uchun eng oliy sharaf bo'lgani haqidagi tasavvur mustahkamlanadi. Bu esa harbiy xizmatni tashqi majburiyat sifatida emas, balki milliy an'analarning davomi sifatida qabul qilishga zamin yaratadi.

5. Mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari

Shu bilan birga, ushbu sohada hal qilinishi lozim bo'lgan ayrim muammolar ham mavjud. Ba'zi yoshlarda harbiy xizmatga nisbatan befarqlik yoki undan qochishga intilish holatlari kuzatiladi. Buning sabablari sifatida harbiy hayot haqidagi noto'g'ri tasavvurlar, jismoniy tayyorgarlikning yetarli emasligi, ayrim tadbirlarning rasmiyatchilik ruhida o'tkazilishi va tarbiyaviy ishlarda individual yondashuvning sustligini ko'rsatish mumkin.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun, avvalo, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasini maktabgacha ta'limdan boshlab oliy ta'limgacha bo'lgan uzluksiz tizim sifatida tashkil etish lozim. Har bir bosqichda yoshlarning yosh xususiyatlari va qiziqishlari inobatga olinishi, tadbirlar mazmunan boyitilishi va natijalari muntazam monitoring qilinishi zarur. Pedagog va murabbiylarning malakasini oshirish, ularga zamonaviy metodik qo'llanmalar yaratib berish ham muhim vazifalardan biridir.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar asosida shunday xulosaga kelish mumkin: yoshlar ongida harbiy xizmatga mas'uliyatli munosabatni shakllantirish tor ma'nodagi harbiy tayyorgarlik bilan cheklanmaydigan, balki shaxsning ma'naviy, axloqiy, irodaviy va fuqarolik kamolotini ta'minlovchi kompleks tarbiyaviy jarayondir. Bu jarayon orqali yoshlarda Vatanga sadoqat, burchga sodiqlik, intizom, jasorat va jamoaviylik kabi fazilatlar qaror topadi.

Mazkur vazifani muvaffaqiyatli hal etish uchun quyidagilarni amalga oshirish maqsadga muvofiq: birinchidan, oila, ta'lim muassasasi, mahalla, jamoat tashkilotlari va harbiy qismlar o'rtasida yagona tarbiyaviy makon yaratish; ikkinchidan, harbiy-vatanparvarlik tadbirlarini interfaol va amaliy shakllar bilan boyitish; uchinchidan, raqamli muhitda yoshlar qiziqishiga mos, haqqoniy va ta'sirchan kontent ishlab chiqish; to'rtinchidan, milliy harbiy merosimizni keng targ'ib qilish; beshinchidan, tarbiyaviy ishlar natijadorligini ilmiy asosda baholab borish.

Xullas, harbiy xizmatni ongli ravishda sharafli burch deb bilgan avlod – mamlakat tinchligi va taraqqiyotining eng ishonchli kafolatidir. Shu bois bu yo'nalishdagi tarbiyaviy ishlar bugungi kunning emas, balki kelajakning ham strategik vazifasi sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2002 (keyingi o'zgartirishlar bilan).
3. O'zbekiston Respublikasining "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2016.
4. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
5. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
6. Musurmonova O. Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 1996.
7. Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi: o'quv qo'llanma / Mualliflar jamoasi. – Toshkent, [nashr yili].

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.